

LBRIS

We know
books

ELENA UNGUREANU
ALIONA ZGARDAN-CRUDU

Dictionar

ORTOGRAFIC ȘCOLAR

(cu elemente de punctuație)

ȘTIINȚA

SUMAR

Abrevieri	4
ARGUMENT	6
NORME ORTOGRAFICE, ORTOEPICE ȘI MORFOLOGICE	
ALE LIMBII ROMÂNE (în conformitate cu DOOM ²)	10
1. Alfabetul limbii române. Modificări în denumirea și citirea unor litere	10
2. Semnele ortografice	12
3. Reguli de scriere și de pronunțare literară	13
4. Accentul	16
5. Scrierea abrevierilor	16
6. Scrierea numelor proprii, inclusiv străine	16
7. Scrierea cu literă mică (minusculă) la inițială	17
8. Scrierea cu literă mare (majusculă) la inițială	17
9. Scrierea cuvintelor compuse	19
10. Scrierea locuțiunilor și a grupurilor de cuvinte	19
11. Despărțirea în silabe și la capăt de rând	20
12. Câteva reguli și principalele modificări ale normelor morfologice	22
A-Z	27–343
ANEXA NUME PROPRII	344
ELEMENTE DE PUNCTUAȚIE A LIMBII ROMÂNE	361
Bibliografie selectivă	374

a acceptat modificările prevăzute de revenirea la *ă* („Regulile Sextil Pușcariu”*) și la forma *sunt* (*suntem*, *sunteți*) a verbului *a fi*, a modificat (recent) ortografierea unor cuvinte, a acceptat foarte multe împrumuturi de origine străină (în opinia unora, chiar prea multe, care totuși trebuie cunoscute și scrise corect!). Cercetătoarea Flora Șuteu, un nume recunoscut în domeniu, constată, pe bună dreptate, că, „în fond, în orice cultură, ortografia nu este decât o roțiță dintr-un angrenaj; cu cât este mai bine adaptată scopurilor ei strict utilitare, cu atât se impune să fie mai atent folosită”.

Ortografia limbii române a fost și continuă să fie obiectul unor discuții științifice aprinse, inerente evoluției oricărui sistem verbal. Este un proces firesc, care impune, mai ales în cazul ortografiilor bazate pe principiul fonetic, anumite revizuri din timp în timp. A fost și cazul limbii române, care de mult necesita o ediție actualizată, care, la rândul ei, va trebui îmbunătățită. Pentru moment, este foarte important să fie instituite ca normă cele mai importante modificări propuse de ediția academică, pentru ca acestea să devină o achiziție culturală și o necesitate vitală de scriere îngrijită și, la fel de important, unificată. Rostul prezentului dicționar uzual constă în a contribui la însușirea și folosirea adecvată a bogăției lexicale a limbii române și în a facilita procesul de menținere a unității lingvistice.

NORME ORTOGRAFICE, ORTOEPICE ȘI MORFOLOGICE ALE LIMBII ROMÂNE (în conformitate cu DOOM²)

1. Alfabetul limbii române. Modificări în denumirea și citirea unor litere

Limba română modernă se scrie cu alfabet latin și are 31 de litere. Toate literele sunt perechi: literă mare (majusculă) – literă mică (minusculă). Denumirile literelor nu coincid, cu excepția vocalelor, cu valorile lor fonetice de bază, iar noua ortografie recomandă, pe lângă valorile pe care le dețineau anterior, și valori noi.

* În conformitate cu Hotărârea Adunării generale a Academiei Române din 17 februarie 1993 privind revenirea la *ă* și la forma *sunt* (*suntem*, *sunteți*) în grafia limbii române, literele *ă* și *î* corespund aceluiași sunet, întrebuințându-se după următoarele reguli:

a) *ă* se scrie întotdeauna la începutul și la sfârșitul nemijlocit al cuvântului: *îl*, *îmbărbătez*, *împăcat*, *înger*, *amărî*, *hotărî*, *urî* etc.;

b) tot *î* scriem și în corpul cuvintelor când, prin compunere, *î* de la începutul cuvintelor ajunge medial: *neîndurat*, *neîndoios*, *Preaînaltul*, *reîntoarcere* etc. Se scrie *într-însul*, dar *dânsul*;

c) în toate celelalte cazuri se scrie, în corpul cuvintelor, *â*: *blând*, *când*, *român*, *gând*, *coborînd*.

Nr. de ordine	Litera mare	Litera mică	Denumirea/citirea literei
1.	A	a	a
2.	Ă	ă	ă
3.	Â	â	î/i din a
4.	B	b	!be/bî
5.	C	c	!ce/cî
6.	D	d	!de/dî
7.	E	e	e
8.	F	f	!ef/fe/fî
9.	G	g	!ge/ghe/gî
10.	H	h	!haş/ha (rar)/hî
11.	I	î	î
12.	Î	î	!i/i din i
13.	J	j	!je/jî
14.	K	k	!ca/capa
15.	L	l	!el/le/li
16.	M	m	!em/me/mî
17.	N	n	!en/ne/nî
18.	O	o	o
19.	P	p	!pe/pî
20.	Q	q	!kü
21.	R	r	!er/re/rî
22.	S	s	!es/se/sî
23.	Ş	ş	!şe/şî
24.	T	t	!te/tî
25.	Ț	ț	!țe/țî
26.	U	u	u
27.	V	v	!ve/vî
28.	W	w	!dublu ve/dublu vî/u (în anglicisme)
29.	X	x	îcs
30.	Y	y	îgrec
31.	Z	y	!ze/zet/zed/zî

Unele abrevieri și simboluri pentru mărimi matematice și fizice, unități de măsură, elemente chimice etc. se citesc și în varianta străină: *f* – ef; *g* – ge; *h* – haş; *k* – capa; *l* – el; *m* – em; *n* – en; *r* – er; *s* – es; *y* – igrec; *z* – zet. Literele mari C, I, L, M, V, X au și valoare de cifre romane.

Patru litere ale alfabetului (*k*, *q*, *w*, *y*) se utilizează în împrumuturi, în nume proprii străine și în derivatele lor, precum și în unele nume proprii românești care au fost ortografiate după model străin. La scrierea unor nume proprii străine se utilizează și anumite litere ce se scriu cu semne diacritice, improprii pentru limba română (vezi anexa „Nume proprii”). Aceste nume se reproduc respectându-se ortografia originalului: *Bedřich Smetana*, *São Paulo*, *Röntgen* etc.

2. Semnele ortografice

Semnele ortografice ale limbii române sunt: cratima [-], linia de pauză [-], virgula [,], punctul [.], apostroful ['], bara oblică [/], blankul []. Cele mai multe dintre ele sunt și semne de punctuație; pentru această calitate a lor a se vedea compartimentul *Elemente de punctuație a limbii române*, p. 369–373.

CRATIMA este cel mai frecvent semn ortografic și cu cele mai multe funcții. Se mai numește *linie*, *linioară*, *liniuță de unire/de despărțire*. Este mai scurtă decât linia de pauză și decât linia de dialog. Poate avea caracter permanent (*s-a făcut, ți-o, !mai-mult-ca-perfect, maică-sa, redactor-șef, show-ul, nord-vest, d-ta, al 10-lea, nici prea-prea, nici foarte-foarte* etc.) sau accidental (marchează rostirea în tempo rapid – *de-acum*, față de rostirea în tempo lent – *de acum*; sau elipsa unei vocale: *ne-mpăcat* pentru *neîmpăcat*, *ne-ncetat* pentru *neîncetat* etc.). La despărțirea cuvintelor la capăt de rând, cratima se scrie numai după secvența de la sfârșitul primului rând.

Cratima nu este niciodată precedată sau urmată de blank.

BLANCUL este un semn ortografic și de punctuație reprezentând absența oricărui semn; mai este numit și *pauză*, *pauză albă*, *pauză grafică*, *spațiu*, *spațiu alb*. Funcția lui constă în a separa cuvintele și în a face distincție între secvențele sonore identice care se scriu împreună sau separat: *o dată* și *odată*, *nici unul* și *!niciunul* etc. În general, blankul este un semnal că în locul respectiv s-a terminat un cuvânt și urmează altul.

Blankul poate preceda sau urma ori nu toate celelalte semne ortografice. În scris, blankul nu precedă, dar urmează semnele de punctuație.

LINIA DE PAUZĂ este un semn ortografic tot atât de lung ca și linia de dialog și se utilizează în cazul cuvintelor compuse complexe care cuprind cel puțin un cuvânt compus scris cu cratimă: *sud-est-nord-vest*.

În asemenea situații, linia de pauză nu este niciodată precedată sau urmată de blank.

VIRGULA este, în primul rând, un semn de punctuație. În calitate de semn ortografic, se utilizează în interiorul unor locuțiuni adverbiale cu structură simetrică (*de bine, de rău; una, alta*). Se mai poate folosi, la fel ca și cratima, între cuvintele identice care se repetă (*nani, nani* sau *nani-nani; iaca, iaca* sau *iaca-iaca; încet, încet* sau *încet-încet*).

Virgula nu este niciodată precedată, dar este întotdeauna urmată de blank.

PUNCTUL, în calitate de semn ortografic, se utilizează la sfârșitul abrevierilor care păstrează una sau câteva litere din partea inițială a cuvântului, nu însă și ultima lui literă: *nr.* (pentru *numărul*), *ș.a.* (pentru *și alții* sau *și altele*), *ș.a.m.d.* (pentru *și așa mai departe*), *etc.* (pentru *et caetera*). Există însă și excepții: *dr.* (pentru *doctor*); *nr. crt.* (pentru *număr curent*).

După abrevieri, punctul nu este niciodată precedat, dar este urmat de blank, iar în interiorul abrevierilor nu este precedat, nici urmat de blank: *pref.* (pentru *prefață* sau *prefix*), *a.c.* pentru *anul curent* etc.

APOSTROFUL este un semn exclusiv ortografic, rar folosit în ortografia actuală. Se utilizează pentru a marca absența accidentală a primei/primei cifre ('89; '45; '918); în unele nume proprii străine (*D'Artagnan*) sau în denumiri de corporații, firme străine (*Mc Donald's*); pentru redarea anumitor forme neliterare, regionale de pronunțare în tempo rapid, marcând absența accidentală a unor sunete ale cuvintelor (*făr' de* pentru *fără de*; *vin' la noi* pentru *vino la noi*; *'neața* pentru (*bună*) *dimineața*; *dom'le* pentru *domnule*) etc.

În interiorul cuvintelor, apostroful nu este precedat, nici urmat de blank; la început de cuvânt este precedat, dar nu urmat de blank; la sfârșit de cuvânt este urmat de blank.

BARA OBLICĂ este un semn ortografic utilizat în cadrul unităților de măsură cu valoare distributivă (*km/h, m/s* etc.).

Bara oblică nu este nici precedată, nici urmată de blank.

3. Reguli de scriere și de pronunțare literară

Nr. de ordine	Litera/combi-nația de litere	Pronun-țarea	Condiții	Exemple
1	2	3	4	5
1.	Vocale, dif-tongi, triftongi: <i>a, ă, e, i</i>	<i>a, ă, e, i</i>	După j și ș: a) în rădăcina cuvântului b) în desinențe, articol și sufixe c) verbe la conj. pers. a III-a	<i>așază, înșală, șase, jale, jir, așez, înșelăm, șes, a jeli; frunțașă (f.), plajă, a înfățișa; să îngrășe, să înfățișeze;</i>
2.	<i>ea, ă, â</i>	<i>ea, ă, â</i>	După j și ș: a) verbe la indicativ prez. pers. a III-a b) verbe la indicativ prez. pers. I pl. și perf. simplu pers. a III-a sg. c) verbe la indicativ imperf., respectiv, conj. prez. pers. a III-a În gerunziul verbelor de conjugarea I În sufixele: -ământ -ător -eală	<i>înfățișează, angajează; înfățișăm, angajă; sfârșea, să îngrijească furișând, angajând îngrășământ înfricoșător greșeală</i>

1	2	3	4	5
			-ean -eață -ească	ieșean roșeață ostășească
3.	e	e	În majoritatea neologismelor, la început de cuvânt și de silabă după vocală	elev, aed, alee, poet, agreez, creez, efectuez
4.	e	ie	În pronumele personale și în formele verbului a fi	eu, el, ei, ele; ești, este, e, eram, erați, era, erați, erau
5.	ie	ie	În cuvintele din fondul vechi În verbe neologice cu rădăcina terminată în -ie În neologismele cu ie în etimon	ied, ieftin, a ieși; cheie, femeie, laie contribuie, constituie proiect
6.	ea	ea	După b, d, t, s, z, ț, l, n și r După b, p, f, v și m (când ea alternează cu e) Se scrie totdeauna cea și gea când fac parte din aceeași silabă După ch și gh (când ea alternează cu e)	deal, leac, neam, seară, țepă, zeamă beată/beți, meargă/merge, veac/vecie ceară, ceas, a cincea, geam, fugea, geacă cheag/închega, gheață/ghețuș
7.	ea	ia	La început de cuvânt și de silabă după vocală (când ea alternează cu e)	ea/el; aleea/alee, creează/creez, efectuează/efectuez
8.	ia	ia	La început de cuvânt și de silabă după vocală (când ia alternează cu ie) După b, p, f, v și m (când ia alternează cu ie); (când nu există forme alternante) După ch și gh (când nu există forme alternante) După t și ț (când ia alternează cu i)	iarnă/ierni, băiat/băieți, trăiască/trăiește biată/biet, viață/vieți; abia, fiară chiar, chiabur, ghiaur, maghiar aceștia/acești; atăția/atăți

1	2	3	4	5
9.	<i>eai/eau</i>	<i>iai/iau</i>	După consoană se scrie și se pronunță după aceleași reguli ca la <i>ea</i> și <i>ia</i> (vezi mai sus)	<i>vegheai/vegheau, beau, șleau, vreau</i>
10.	<i>iai/iau</i>	<i>iai/iau</i>	La început de cuvânt și de silabă după vocală	<i>îndoiai/îndoiau, muiai/muiau</i>
11.	<i>io/ioa</i>	<i>io/ioa</i>	După <i>c</i> și <i>g</i> și după <i>ch</i> și <i>gh</i> (când fac parte din aceeași silabă)	<i>ciorchine, cioară, giol, gioarsă; chior/chioară, schiop/șchioapă, ghioagă</i>
12.	<i>eo/ea</i>	<i>eo/ea</i>	După alte consoane decât <i>c/ch</i> și <i>g/gh</i> (de obicei)	<i>leorpăi, pleosc, learcă</i>
13.	<i>eo/ea</i>	<i>io/ioa</i>	În unele nume și în derivatele lor	<i>Gheorghe, George, georgian</i>
14.	<i>oa</i>	<i>oa</i>	La început de cuvânt	<i>oamenî, oare, oarbă; coardă</i>
			După consoană După vocală (când <i>oa</i> alternează cu <i>o</i>)	<i>moarte, soare cuvioasă/cuvios</i>
15.	<i>ua</i>	<i>ua</i>	După vocală (când <i>ua</i> nu alternează cu <i>o</i> , ci cu <i>uă</i>)	<i>roua/rouă, ziua/ziuă, a doua/două</i>
16.	Vocale în hiat: <i>ie/ia</i>	<i>ie/ia</i>	În formele nearticulate/articulate, ale substantivelor feminine În rădăcina cuvintelor	<i>istorie/istoria, bucurie/bucuria cianură, vier</i>
17.	Consoane: <i>m</i>	<i>m</i>	Înainte de <i>p</i> și <i>b</i>	<i>ambasadă, umblă, emblemă, combate</i>
18.	<i>s</i>	<i>s</i>	În împrumuturi	<i>!sray, stofă</i>
19.	<i>ș</i>	<i>ș</i>	În împrumuturi din germană	<i>ștrand, ștrudel</i>
20.	<i>x</i>	<i>cs</i>	În majoritatea cuvintelor cu <i>x</i>	<i>lax, xilofon,</i>
21.	<i>x</i>	<i>gz</i>	Uneori, între vocale	<i>examen</i>

4. Accentul

În limba română, accentul este **liber**. Vocala pe care cade accentul este subliniată cu o linie (de ex.: !*av*arie, !*carac*ter; !*a*ripă). În cazul existenței variantelelor de accentuare, ambele fiind considerate literare, dicționarul le prezintă în ordinea preferinței (întâi este dată varianta preferabilă apoi, peste bară, cealaltă variantă (de ex.: !*gî*ngaș/gingas, *î*ntim/intîm, !*tra*fic/trafic, *prof*esor/profesor)).

Anumite cuvinte polisilabice pot avea două accente: unul principal (mai puternic) – subliniat cu o linie, și altul secundar (mai slab) – subliniat cu două linii; de ex.: a *d*actilografia, aeroport, autobuz.

Absența accentului indică faptul că unitatea în cauză este monosilabică (de ex.: *ieri*).

În cazul neologismelor de origine străină accentul se notează prioritar la indicațiile de pronunțare (menționate între paranteze): !*dandy* (angl.) [pron. *d*endi].

5. Scrierea abrevierilor

Abrevierile care păstrează numai prima literă din cuvânt se scriu cu sau fără puncte despărțitoare: *O.K/OK, ONU/O.N.U.* În prezent, există tendința de scriere a abrevierilor fără puncte despărțitoare între litere (din motive de economie, precum și estetice); de ex.: *SUA, UE, ONG.*

Alte câteva tipuri de abrevieri care se scriu fără punct:

a) simbolurile unităților de măsură (cele mai multe): *m* pentru *metru*, *g* pentru *gram*;

b) simbolurile unor termeni tehnico-științifici: (*MHz, Al, IQ*);

Se scriu cu punct: *mil.* pentru *milion*; *mld.* pentru *miliard*; *nr.* pentru *număr*; *str.* pentru *stradă* etc.

6. Scrierea numelor proprii, inclusiv străine

a) Numele de familie românești se pot scrie în funcție de tradiția familiei și/sau de dorința purtătorilor (*Constantin Brâncuși, Mihail Kogălniceanu*).

b) Numele proprii străine se scriu întocmai ca în limba de origine: *Stefan Zweig, Aix-en-Provence, Nicolas Boileau-Despréaux*;

c) Numele unor personalități, provenite din limbi care se scriu cu alfabet chirilic, pot fi ortografiate atât conform tradiției scrisului românesc, cât și în conformitate cu normele de transliterare: *Dostoevski/Dostoievski*;

d) Numele de state trebuie utilizate în forma oficială recomandată de acestea: *Belarus, Sri Lanka*;

e) Numele proprii latinești și grecești vechi, numele de personaje mitologice se scriu în forma adaptată de uzul literar: *Safo/Sappho*;

f) La reproducerea numelor proprii străine se păstrează accentul grafic original: *Tesnière, Saint-Exupéry, Côte d'Ivoire* etc.

(A se vedea și anexa „Nume proprii” – p. 344–359.)

7. Scrierea cu literă mică (minusculă) la inițială

Se scriu, de regulă, cu minusculă la inițială:

- a) substantivele comune (*carte, pereche*) și cele asimilate acestora (*un păcălă, un !donjuan*);
- b) toate celelalte părți de vorbire folosite izolat sau în interiorul propozițiilor și al frazelor (*vorbește, un, care, scârț*);
- c) anumite abrevieri și simboluri (*km, kg, kcal*);
- d) numele ființelor mitice care nu sunt unice: *muză, titan, gigant, ciclop* etc.;
- e) denumirile funcțiilor și posturilor ocupate de persoane (indiferent de importanța lor) (*vodă, domnitor, regină, deputat, parlamentar, președinte, ministru, primar, secretar* etc.), precum și denumirea domeniilor la care se referă funcțiile (*ministrul educației și cercetării, secretarul de stat, ex-primarul comune Dumbrăveni* etc.).

Notă: în documente importante, denumirile oficiale complete de funcții se scriu cu majusculă;

f) substantivele care însoțesc denumirile geografice și administrativ-teritoriale: *bulevardul Ștefan cel Mare și Sfânt; satul Hlinaia, județul Ialomița, raionul Soroca, orașul Bârlad* etc. **Notă:** pe indicatoare, pe hărți, în corespondență, aceste substantive se scriu cu majusculă;

g) pronumele de politețe (*dumneavoastră, dumneaei, dumnealor* etc.).

Notă: în corespondență, precum și în alte situații, pentru a exprima considerația, respectul, pronumele de politețe se scriu cu majusculă;

h) elementele inițiale din denumirea numărului de ordine al unor manifestări care se produc periodic, utilizate în propoziții (*cel de-al V-lea Congres al ecologistilor*);

i) articolele sau particulele din numele unor persoane: *Ludovic al XVI-lea, Ivan cel Groaznic, Ludwig van Beethoven, Carl Maria von Weber* etc.;

j) denumirea titlurilor științifice și onorifice: *doctor în pedagogie, membru titular al Academiei Române, doctor honoris causa, magna cum laude* etc.;

k) ocazional, din motive stilistice, unele cuvinte care se ortografiază în mod tradițional cu majusculă (*virginia woolf, shakespeare, kremlin* etc.);

l) denumirile unor produse, mașini, unități de măsură etc. care provin de la numele creatorului, inventatorului sau al localității: *amper, ford, hertz, joule, ohm, watt, weber, damasc, olandă* etc.;

m) numele punctelor cardinale: *răsărit, est; apus, vest; miazăzi, miazănoapte; sud, nord*;

n) denumirile epocilor istorice și geologice care nu au semnificația unor evenimente: *capitalism, feudalism, mezozoic, paleolitic* etc.

8. Scrierea cu literă mare (majusculă) la inițială

Se scriu, de regulă, cu majusculă la inițială:

a) **numele proprii** (cu excepția cuvintelor ajutoare din componența lor) **de persoană** (prenume, nume de familie, patronime, supranume, pseudonime):